

Ο ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΤΡΕΪΤ
ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΑΠΟ 1896 ΜΕΧΡΙ 1911

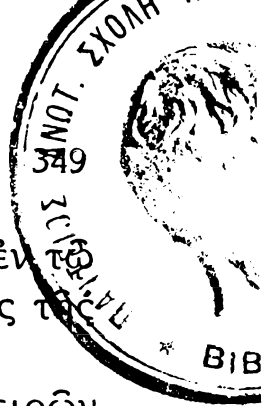
Ὑπὸ

ΕΜΜ. Ι. ΤΣΟΥΔΕΡΟΥ

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Στεφάνου Στρέϊτ ὡς Διοικητοῦ¹ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, λαβοῦσα χώραν κατὰ τὴν πρὸς τοῦτο συγκληθεῖσαν Γεν. Συνέλευσιν τῶν μετόχων τῆς Τραπεζῆς τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1896, εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ, συμπίπτει πρὸς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἐκ τῆς προηγηθείσης πτωχεύσεως τοῦ Κράτους (1893) ἐπακολουθήσαντα δεινὰ διὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ τόπου ἀποτελέσματα εἶχον ἐν μέρει ἀντισταθμισθῇ ἀπὸ ἕτερα συμπτώματα βελτιώσεως τῆς γενικῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, βελτιώσεως ὀφειλομένης ἐν πολλοῖς εἰς τὴν καλὴν θεσσαλικὴν ἐσοδείαν τοῦ ἔτους 1896 καὶ τὴν καλλιτέρευσιν τῆς σταφιδικῆς ἀγορᾶς. Πρὸς τούτοις ἡ βαθμιαία ὑποτίμησις τῆς τιμῆς συναλλάγματος, τὴν ὁποίαν οὔτε αἱ μεγάλαι ἀγοραὶ τοῦ Κράτους τοῦ ἔτους 1897, οὔτε ἡ ἔξοδος σημαντικῶν κεφαλαίων ἐκ τῆς ἀγορᾶς Ἀθηνῶν πρὸς τὴν ἀγορὰν Κωνσταντινουπόλεως, συνεπεία τῆς ἐκεῖ χρηματιστικῆς κρίσεως, ἡδυνήθησαν ν' ἀνακόψουν, ἐπέδρασεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν εὐνοϊκῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, αἵτινες βασίμους ἐδικαιολόγουν ἐλπίδας περὶ ταχείας τῆς χώρας οἰκονομικῆς ἀναρρώσεως.

Ἡ ὀριστικὴ οὐχ ἦττον ἀνόρθωσις τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας ἐξηρτᾶτο σπουδαίως ἐξ ἑτέρου παράγοντος, τοῦ τῆς οἰκονομικῆς πίστεως, ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ ὁποίου αἱ ἀναπτυσσόμεναι ἐν τῇ οἰκονομίᾳ δυνάμεις δὲν ἔφθανον ἀσφαλῶς καὶ πάντοτε εἰς τὰ ἐπιδιωκόμενα ἀποτελέσματα. Ὁ παράγων

¹ Εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Τραπεζῆς εἶχεν ἤδη εἰσέλθει ὡς Ὑποδιοικητῆς ἐκλεγείς τὴν 27ην Μαρτίου 1889 εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ θανόντος Γ. Βασιλείου. Ὑπηρέτει ἀπὸ τοῦ 1872 εἰς τὴν Ἐθνικὴν ὡς Διευθυντὴς κατ' ἀρχὰς τοῦ Ὑποκαταστήματος Λαμίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1873 ὡς Διευθυντὴς τοῦ Δικαστικοῦ Τμήματος τοῦ Κεντρικοῦ Καταστήματος. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ Σ. Στρέϊτ ἦτο διαπρεπὴς νομικὸς καὶ καθηγητὴς τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

δὲ οὗτος τῆς πίστεως τῆς χώρας εἶχε, πράγματι ὑποστῇ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κράτους σοβαρὸν πλήγμα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πτωχεύσεως.

Ἡ ἀποτυχία ἐξ ἄλλου τῶν ἐπανειλημμένων ἀποπειρῶν πρὸς ὀριστικὸν συμβιβασμὸν μετὰ τῶν δανειστῶν ἐδημιούργει ἐκκρεμότητα ἐπιζημίως ἐπιδρῶσαν καὶ παρεμποδίζουσιν τὴν πλήρη τῆς χώρας οἰκονομικὴν ἀναζωογόνησιν.

Ὁ Στέφανος Στρέϊτ, ἀνὴρ μὲ φωτισμένην διάνοιαν, κατηύθυνε, εὐθὺς ἅμα τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς, ὁλόκληρον τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ πρὸς ἐπιτυχίαν σκοπῶν ἐμπνεομένων ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐμπεδώσεως τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸ Ἴδρυμα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ διοικήσῃ. Ἡ ἐδραίωσις ὅμως καὶ ἡ αὔξησις τῆς πίστεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ πρὸς Ἴδρυμα τοσοῦτον ἀρρήκτως συνδεδεμένον πρὸς τὸ Κράτος, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ ζωὴν, ἦτο ἐν ταύτῳ ζήτημα ἀναστηλώσεως τῆς πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ Κράτος ἐμπιστοσύνης· δι' ὃ καὶ δεύτερον, ὁμότιμον πρὸς τὸν πρῶτον, ἔταξεν εἰς ἑαυτὸν σκοπὸν ὁ Στέφανος Στρέϊτ, τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πίστεως πρὸς τὸ Κράτος.

Διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς κρατικῆς ἐμπιστοσύνης εἰργάσθη μεθ' ὅλων τοῦ τῶν δυνάμεων, ἀποθλέπων εἰς τὴν ἐπίτευξιν συμβιβασμοῦ οἰκονομικῶς ἐπωφελοῦς καὶ πολιτικῶς ἀξιοπρεποῦς, ὅπως ὁ ἴδιος τὸν ἐχαρακτήριζεν. Πρὸς τοῦτο, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Γερμανοῦ ἐπιτετραμμένου Πίλγκριμ, ἕνα μόλις μῆνα μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων τῆς διοικήσεως τῆς Τραπεζῆς (τέλη Νοεμβρίου 1896), καθ' ἣν ἀνεκινήθη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἐπιτετραμμένου τὸ ζήτημα τοῦ συμβιβασμοῦ, ἤρξατο, ἐν ἐπαφῇ τελῶν μετὰ τῶν κυβερνήσεων τῆς χώρας, σειρᾶς ὅλης ἐνεργειῶν καὶ συνεννοήσεων μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἐπιτροπῶν τῶν δανειστῶν, ἀποσκοποῦσιν τὴν συνομολόγησιν τοῦ συμβιβασμοῦ.

Κατόπιν πολλῶν διαπραγματεύσεων, διεξαγομένων ἐν ἄκρᾳ μυστικότητι, κατὰ τὰς ὁποίας εὑρε περισσότερον ἐνδοτικούς τοὺς ἐκπροσώπους τῶν Ἀγγλῶν καὶ Γάλλων δανειστῶν (Hambro & Comptoir National), ἤκιστα δὲ καὶ μᾶλλον ἐχθρικῶς διακείμενον τὸν ἐκπρόσωπον τῶν Γερμανῶν Wachler, κατῴρθωσε τέλος, ἀποδείξας ἐπιδεξιότητα καὶ διπλωματικὴν ἱκανότητα σπανίαν, νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς οὐχὶ μικρὰς δυσχερείας, νὰ ἀποκλείσῃ πλείστας ὅσας ἐπαχθεῖς καὶ ταπεινωτικὰς

ἀξιώσεις τῶν δανειστῶν, ἰσοδυναμούσας πρὸς ἐπιβολὴν ἐλέγχου καὶ νὰ ἐπιτύχη ὅρους συμβιβασμοῦ διὰ τὴν χώραν, ὧν εὐνοϊκώτεροι ἀδύνατον ἴσως καὶ νὰ νοηθοῦν.

Ἴδου οἱ κυριώτεροι ἐξ αὐτῶν :

— 32 % δι' ὅλα τὰ δάνεια πλὴν τοῦ τῶν μονοπωλίων καὶ funding, δι' ὃ θὰ κατεβάλλετο 40 %. Τὰ ποσοστὰ ταῦτα ἡδύναντο ν' αὐξάνουν καθ' ὠρισμένους κανόνες ἀναλόγως τῶν πλεονασμάτων τῶν ὑπεγγύων προσόδων (plus values).

— Φόρος ἐκχωρητέος καπνοῦ καὶ μονοπωλίων.

— Συμπλήρωσις ἐκ τοῦ φόρου χαρτοσήμου μένοντος εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ Δημοσίου.

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ συμβιβασμοῦ δὲν κατωρθώθη ἀτυχῶς νὰ ἀχθῇ εἰς πέρας καθόσον, συνεπεία τῶν Κρητικῶν γεγονότων, διετάχθη ὁ Στέφανος Στρέϊτ ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἀναστείλῃ πᾶσαν μετὰ τῶν δανειστῶν συνενόησιν (Φεβρουάριος 1897).

Ὁ ἐπακολουθήσας ἀτυχὴς πόλεμος ἔσχε, κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο, ὡς ἀποτέλεσμα νὰ συσχετισθῇ τὸ ζήτημα τοῦ διακανονισμοῦ τῶν ἐξωτερικῶν χρεῶν τῆς χώρας πρὸς τὴν καταβλητέαν εἰς τὴν Τουρκίαν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, γενόμενον τοιουτοτρόπως ἀντικείμενον τῶν διαπραγματεύσεων καὶ συζητήσεων μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν μετὰ τὸν πόλεμον προκυψάντων οἰκονομικῶν ζητημάτων ὁ ρόλος τοῦ Στ. Στρέϊτ, περὶ τοῦ ὁποίου θέλει γίνῃ κατωτέρω λόγος, ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ὡς καὶ πρότερον σπουδαῖος.

Πρὸ πάσης ὁμῶς ἐκθέσεως τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν περὶ τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τῆς χώρας δρᾶσιν τοῦ Στ. Στρέϊτ, ἐνδείκνυται νὰ γίνῃ ἐνταῦθα μνεῖα τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ πρὸς ἐπέκτασιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς δραστηριότητος τοῦ πιστωτικοῦ ἰδρύματος, ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ ὁποίου οὗτος ἴστατο. Αἱ βάσεις διὰ τὴν μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν τῆς πίστεως καὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἐτέθησαν διὰ τῆς ἀπὸ 2 Δεκεμβρίου 1896 συμβάσεως τῆς Τραπεζῆς μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, διὰ τῆς ὁποίας τὸ πεδῖον ἐνεργείας τῆς Τραπεζῆς διεγράφετο ἐφεξῆς πολὺ εὐρύτερον ἢ μέχρι τότε, διορθωθεῖσων ἐν ταῦτῳ ἀτελειῶν τινῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἀφορῶσαν τὴν Τράπεζαν νομοθεσίαν.

Διὰ τῶν κυριωτέρων διατάξεων τῆς συμβάσεως, ἐπετράπησαν αἱ χορηγήσεις δανείων βραχυπροθέσμων ἐπ' ἐνεχύρῳ

ἐνεχυρογράφων Γενικῶν Ἀποθηκῶν, ηὐξήθη τὸ ἐλάχιστον ὄριον τῶν γεωργοκτηματικῶν χορηγήσεων τῆς Τραπεζῆς ἀπὸ 2 ἑκατ. (Ν. 16-12-1861) εἰς 10 ἑκατ., ἐκανονίσθησαν τὰ τῆς ἀσφαλείας καὶ ἐδόθη μείζων εὐχέρεια διὰ χορηγήσεις δανείων πρὸς δήμους, λιμένας καὶ ἕτερα νομικὰ πρόσωπα, ηὐρύνθη τὸ ὄριον τῶν ἐντόκων καταθέσεων, καταργηθέντων τῶν ὑφισταμένων περιορισμῶν ἀνωτάτου ὀρίου καταθέσεως καὶ χρόνου διαρκείας, ἀπηλλάγησαν τῶν τελῶν χαρτοσήμου αἱ καταθέσεις ταμιευτηρίου καὶ ἄλλα.

Τὰ ἀτυχῆ πολεμικὰ γεγονότα, ἅτινα διεδραματίσθησαν διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος διαρκούσης τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1897, ἐδημιούργησαν διὰ τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν ἐπιτακτικὰ καθήκοντα ἀπέναντι τοῦ δεινοπαθοῦντος Ἑθνους, τὰ ὁποῖα ἡ ἀνωτέρα ἀποστολὴ τῆς καὶ ἡ παράδοσις οὐδόλως τῇ ἐπέτρεπον νὰ παρίδῃ. Παρέστη ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ ἄρωγός διὰ τῆς παροχῆς δανείων πρὸς τοὺς καταστάντας πρόσφυγας Θεσσαλούς, καθὼς ἐπίσης καὶ νὰ μὴ περιστείλῃ οὐδόλως τὰς χορηγήσεις αὐτῆς πρὸς τὸ ἐμπόριον, παροτρύνουσα καὶ τὰ ἄλλα πιστωτικὰ ἰδρύματα τῆς χώρας εἰς παρομοίας ἐνεργείας, πρὸς ἀποσόθῃσιν τῆς ἀπειλουμένης καθολικῆς παραλύσεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἐν τῇ χώρᾳ. Ἐπιπροσθέτως προσέφερε μεγίστην ὑπηρεσίαν, παρέχουσα ἀπεριόριστον τὴν συνδρομὴν αὐτῆς πρὸς τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον ἐξ αὐτῆς ἦντλησε τοὺς πολεμικοὺς τοῦ πόρους, τῆς πίστεως τῆς Τραπεζῆς ἀποτελούσης ἀσπίδα κατὰ τῆς νομισματικῆς ὑποτιμήσεως, δυναμένης ψυχολογικῶς νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς πιστωτικῆς κυκλοφορίας.

Ἡ χρηματικὴ ἄρωγὴ τῆς Τραπεζῆς πρὸς τὸ Κράτος ἐπραγματοποιήθη ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ διὰ τῆς συμβάσεως ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1897 συναφθὲν δάνειον τῶν 6.000.000 δραχμῶν¹, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς χορηγήσεως ποσοῦ ἐκ 4.000.000 δραχμῶν, ἕναντι ἐντόκων γραμματίων, κατόπιν τοῦ νόμου ΒΥΨ τῆς 11 Ἀπριλίου 1897, δι' οὗ τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἐδικαιούτο νὰ δανεισθῇ ἡ Κυβέρνησις δι' ἐντόκων γραμματίων, δυνάμει προηγουμένων νόμων, ἀνεβιβάσθη ἀπὸ

¹ Ὁμοῦ μετὰ τῶν Τραπεζῶν Ἰονικῆς καὶ Ἡπειροθεσσαλίας. Συμμετοχὴ Ἑθνικῆς Τραπεζῆς δρχ. 3.000.000. Τὸ δάνειον ἐξεδόθη εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια τῶν 2 καὶ 1 δραχμῶν.

14 εἰς 30 ἑκατομμύρια. Συνέδραμεν ὡσαύτως ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τὸ Κράτος διὰ τῆς πίστεως αὐτῆς εἰς τὴν διάθεσιν μεγάλου τμήματος τοῦ δι' ἐντόκων γραμματίων δανείου ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ.

Ἐκτὸς δὲ τῆς διὰ τῶν ἀνωτέρω παροχῶν αὐξήσεως τοῦ χρέους Δημοσίου ἔναντι τῆς Τραπεζῆς, ἐπῆλθε καὶ πρόσθετος αὐξησης αὐτοῦ, συνεπεία αὐξήσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας εἰς τε τραπεζογραμμάτια καὶ μεταλλικόν, οὕτως ὥστε ἐντὸς τοῦ πολεμικοῦ ἔτους 1897 αἱ ὀφειλαὶ τοῦ Δημοσίου πρὸς τὴν Τράπεζαν ἠυξήθησαν εἰς τραπεζικὰ μὲν γραμμάτια κατὰ τὸ ποσὸν τῶν 22.955.558 δραχμῶν, εἰς μεταλλικόν δὲ κατὰ 2.713.661 δραχμῶν.

Τὴν μεγίστην ὅμως τῶν ὑπηρεσιῶν, ἐκτὸς τῶν ἤδη μνησθεισῶν, ἀπορρεουσῶν καὶ ἀναγομένων εἰς οἰκονομικὴν δυναμικότητα καὶ πίστιν τοῦ Ἰδρύματος, προσέφερεν ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα εἰς τὸ Ἔθνος διὰ τοῦ προσώπου τοῦ Διοικητοῦ αὐτῆς. Ἐστερξεν οὗτος, ὑπείκων εἰς τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ἐπιθυμίαν τοῦ Βασιλέως καὶ ἐν τῇ βαθείᾳ συναισθήσει τῶν ὑπερτάτων αὐτοῦ καθηκόντων, νὰ ἀναδεχθῇ τὴν βαρεῖαν εὐθύνην τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Ὅποιαν δὲ σπουδαιότητα εἶχεν ἡ ὑπὸ τοιαύτας κρισίμους στιγμὰς ἀνάληψις παρομοίου ὑπουργήματος, ἐκ τῆς ἐπιδεξίου διεξαγωγῆς τοῦ ὁποίου ἐξηρτάτο ἡ περιφρούρησις ὑψίστων ἠθικῶν καὶ οἰκονομικῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους, δύναται τις νὰ κρίνῃ, ἔχων ὑπ' ὄψιν, ὅτι πλὴν τοῦ βάρους τῆς ἐκ 4 ἑκατομμυρίων τουρκικῶν λιρῶν πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, τὴν ὁποίαν θὰ κατέβαλε τὸ Δημόσιον, ἐπρόκειτο συνάμα νὰ ρυθμισθοῦν ὀριστικῶς αἱ σχέσεις τοῦ Κράτους πρὸς τοὺς παλαιούς του δανειστάς διὰ τῆς ὑπὸ «τὸν ἀπόλυτον ἑλεγχον Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς» ὑπαγωγῆς σπουδαιοτάτων προσόδων¹.

Ὁ Στ. Στρέϊτ διωρίσθη Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τὴν 21 Σεπτεμβρίου 1897². Μετὰ δὲ τὴν ἄφικιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, συνεκροτήθη ἐξ αὐτῶν ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἥτις ἤρχισε τὰς ἐργασίας τῆς τὴν 15/27 Ὀκτωβρίου 1897, περατωθείσας τὴν

¹ Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 2 τῶν προκαταρκτικῶν ὅρων τῆς εἰρήνης.

² Ἀνεπλήρου αὐτόν, κατὰ τὸν χρόνον τῆς Ὑπουργείας του, ἐν τῇ Διοικήσει τῆς Τραπεζῆς ὁ Ὑποδιοικητὴς Ι. Βαλαωρίτης.

9/21 Ἰανουαρίου 1898. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς 31 Δεκεμβρίου 1897/12 Ἰανουαρίου 1898, ἐγένετο ἀποδεκτὸν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, τὸ ὀριστικὸν κείμενον τοῦ περὶ διεθνοῦς ἐλέγχου νομοσχεδίου μετὰ τοῦ συνημμένου ἐν παραρτήματι κανονισμοῦ τῶν εἰς χρυσὸν χρεωλυτικῶν καὶ παγίων δημοσίων δανείων, ὑποβλητέον εἰς τὴν ἔγκρισιν τῶν Δυνάμεων, κατὰ δὲ τὴν συνεδρίαν τῆς 8/20 Ἰανουαρίου 1898 ἐνεκρίθησαν αἱ εἰς τὸ Καταστατικὸν τῆς Ἑταιρείας Μονοπωλίων ἐπενεκτέαι τροποποιήσεις. Περαιτωθεισῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιτροπῆς οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων συνῆλθον εἰς κατ' ἰδίαν συνεδρίαν τὴν 9/21 Ἰανουαρίου 1898, καθ' ἣν ἐνέκριναν τὴν πρὸς τὰς Δυνάμεις ὑποβλητέαν ἔκθεσιν αὐτῶν, κηρύξαντες ἐν ταύτῳ λήξιν τῆς ἐντολῆς των.

Διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τις τὸ μέγεθος τοῦ ἀναληφθέντος ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἔργου καὶ τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας εἶχεν οὗτος νὰ ὑπερνικήσῃ, ὀφείλει νὰ ἔχῃ πλήρη ἀντίληψιν τῆς σημασίας τοῦ ἐπιβλητέου «ἀπολύτου ἐλέγχου», περὶ τοῦ ὁποίου τὸ μνησθὲν ἄρθρον τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης ὠμίλει. Ἐκ τῆς ἐρμηνείας καὶ ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογῆς τοῦ ἀπολύτου ἐλέγχου, ἐξηρτᾶτο ἂν τὸ μέτρον ἐκεῖνο θὰ ἐπεβάλλετο ὑπὸ μορφήν ἡπιωτέραν ἢ βαρυτέραν, τῆς τελευταίας δυναμένης νὰ σημάνῃ τὴν πλήρη οἰκονομικὴν ὑποδούλωσιν τῆς χώρας. Κατὰ τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν τὸ ἔργον τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, κατορθώσαντος ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος, νὰ ἐκπονήσῃ σχέδιον ἐλέγχου ἡπίας μορφῆς καὶ νὰ ἐπιτύχῃ νὰ θέσῃ αὐτὸ ὡς βάσιν συζητήσεων ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς, ἐπιτυχῶν τοιουτοτρόπως νὰ θέσῃ ἐκποδῶν ἕτερον σχέδιον, περὶ οὗ εἶχε γνῶσιν, σχέδιον προπαρασκευασθὲν ὑπὸ τινος τῶν Δυνάμεων καὶ περιλαμβάνον διατάξεις τοσοῦτον δυσμενεῖς διὰ τὴν χώραν, ὥστε καὶ μετὰ τὴν διαγραφὴν τυχόν καὶ τῶν βαρυτέρων ἐξ αὐτῶν, καὶ πάλιν ἤθελεν ἢ τυχὸν υἱοθέτησις τοῦ σχεδίου τούτου ὀδηγήσῃ τὴν χώραν εἰς ταπείνωσιν ἠθικὴν καὶ ὑποτέλειαν οἰκονομικὴν ὁμοίαν τῆς ὁποίας οὐδέποτε εἶχε γνωρίσει Ἕθνος ἐλεύθερον.

Αἱ προγραμματικαὶ ἀρχαί, αἱ διέπουσαι τὸ σχέδιον ἐλέγχου, τὸ καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν εἰς τὰ κάτωθι:

Ὁ ἐπιβληθησόμενος ἔλεγχος ἔπρεπε νὰ λειτουργῇ βάσει διατάξεων τοιούτων, ὥστε νὰ ἀποφευχθῶσι κατὰ τὸ δυνατόν αἱ προστριβαὶ μεταξὺ τῶν μετέπειτα μελλόντων ν' ἀσκήσωσι τὸν ἔλεγχον καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καθισταμένης τοιουτοτρόπως κατὰ τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον ἐπωδύνου καὶ αἰσθητῆς τῆς ὑπάρξεως καὶ λειτουργίας ξένου ὀργάνου ἐντὸς τοῦ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἦτο ἐπίσης ἐπάναγκες, ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ βάρη, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπεβάλλοντο ἐκ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν ἐξωτερικῶν χρεῶν, νὰ μὴ εἶναι δυσανάλογα πρὸς τοὺς πόρους τοῦ Κράτους καὶ τὴν οἰκονομικὴν τῆς χώρας ἀντοχήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ ὑπαγωγή τῶν ἐσωτερικῶν χρεῶν εἰς τὸν ἔλεγχον, καθοριζομένων συνάμα τῶν βάσεων ἐφ' ὧν θὰ ἐστηρίζετο ἡ βαθμιαία ἐξυγίανσις τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους. Τέλος ἔπρεπε νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ συνομολόγησις δανείου, ὑπὸ ὅρους ὅσον τὸ δυνατόν εὐνοϊκωτέρους, διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως καὶ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν λοιπῶν ἀναγκῶν τοῦ Κράτους.

Ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ διὰ τοῦ νόμου ΒΦΙΘ' τῆς 26 Φεβρουαρίου 1898, ἐπιβληθέντος διεθνοῦς ἐλέγχου, ἀναφέρομεν μόνον ὅτι ἡ δοθεῖσα εἰς αὐτὸν μορφή εἶναι οὐχὶ τοῦ ἀμέσου ἀλλ' ἐ μ μ ἐ σ ο υ ἐλέγχου, τῆς εἰσπράξεως δηλαδὴ τῶν εἰς αὐτὸν προωρισμένων προσόδων, ἀνατεθείσης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἑταιρείαν Διαχειρίσεως Ὑπεγγύων Προσόδων (Β. Δ. 28-4-1898), τελοῦσαν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς. Ἐφ' ὅσον ἐπομένως ἡ διοίκησις τῆς Ἑταιρείας Ὑπεγγύων Προσόδων θὰ διεξήγετο, τῇ ἐπινεύσει τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως προσηκόντως, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποφεύγηται πᾶσα παρέμβασις τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς μνησθείσας ἀνωτέρω χρηματικὰς ἀνάγκας, αὗται ἀντεμετωπίσθησαν διὰ τοῦ προϊόντος τοῦ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων συνομολογηθέντος δανείου τῶν 170.000.000 φράγκων χρυσῶν 2½ %¹. Τὸ δάνειον ἐξεδόθη μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας εἰς τὰς ἀγορὰς

¹ Ἐνεκρίθη διὰ τοῦ Νόμου ΒΦΜΒ τῆς 21ης Μαρτίου 1898 καὶ ἐξεδόθη μόνον τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ δανείου ἐκ ποσοῦ 150 ἑκατομμ. φρ. χρ. τοῦ ὑπολοίπου ἐξ 20 ἑκατομμ. ἀφεθέντος ὅπως ἐκδοθῇ ἀργότερον

Λονδίνου, Παρισίων καὶ Πετροπόλεως τὴν 10 Μαΐου 1898 καὶ εἰς τὴν τιμὴν τῶν 100 ½ %. Ἐκ τοῦ προϊόντος τοῦ δανείου κατεβλήθη ἡ πολεμικὴ ἀποζημίωσις, αἱ καθυστερούμεναι τοκοχρεωλυτικαὶ δόσεις τῶν παλαιῶν δανείων, τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδόσεως, τὸ κυμαινόμενον χρέος τοῦ Δημοσίου, ἀπομείναντος τελικῶς ὑπολοίπου εἰς πίστωσιν τοῦ Δημοσίου ποσοῦ ἐκ φράγκων χρυσῶν 22.529.614.19.

Ὡς ἤδη καὶ ἄνωτέρω ἐλέχθη, τὰ ἐσωτερικὰ εἰς δραχμὰς δάνεια δὲν ὑπήχθησαν εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς, ἀσφαλισθείσης ἀπλῶς τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν διὰ τῶν πλεονασμάτων τῶν εἰσπράξεων τῶν ὑπεγγύων προσόδων. Οὐχ ἦττον ἐπραγματοποιήθη ἐνοποιήσις τοῦ δημοσίου χρέους διὰ τῆς ἐκδόσεως νέου δανείου εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παλαιῶν δανείων εἰς δραχμὰς διὰ ὁμολογιῶν καὶ ἐντόκων γραμματίων. (Νόμος ΒΦΜΑ' τῆς 21-3-98 καὶ Β. Δ. τῆς 17-5-89 περὶ ἐκδόσεως δανείου ἐνοποιήσεως ἐκ δραχ. 76.534.000).

Μεταξὺ τῶν διατάξεων τοῦ περὶ Διεθνοῦς Ἐλέγχου νόμου, τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν ἐξυγίανσιν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, δέον ἰδιαιτέρως νὰ μνημονεύσωμεν : πρῶτον τὴν διάταξιν, καθ' ἣν πρὸς περιορισμὸν τῆς ὀφειλῆς τοῦ Δημοσίου, ἐκ τῶν ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ διὰ λογαριασμὸν αὐτοῦ κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων, ὠρίσθη ὅπως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900 ἀρχίσουν ἐτήσιαι καταβολαὶ ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου ἐκ δραχ. 2.000.000, μέχρις οὗ τὸ ποσὸν τοῦ ἐν λόγῳ χρέους περιορισθῇ μέχρι 40.000.000 δραχμῶν, ὁπότε αἱ καταβολαὶ ἡδύναντο νὰ παύσουν, τῇ συναινέσει τῆς Διεθν. Ἐπιτρ. Ἐλέγχου. Ἐπίσης ὠρίσθη, ὅτι τὸ ποσόν, ὅπερ θὰ ἐδικαιοῦτο ἐφεξῆς τὸ Δημόσιον νὰ δανείζηται διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐντόκων γραμματίων, δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὑπερβαίνει τὰ 10.000.000 δραχμῶν, ἐκτὸς τῇ ἀδείᾳ τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς. Τέλος ἀπηγορεύθη ἐντελῶς ἡ συνομολόγησις ἑτέρου δανείου, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς, πρὸ τῆς πλήρους ἐξοφλήσεως τοῦ ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια δανείου. Εἰδικώτερον, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν, ὁ νόμος περὶ Διεθνοῦς Ἐλέγχου, καθιέρωσεν ἐνεργότατον ρόλον. Ἡ συγκέντρωσις τῶν εἰσπράξεων τῶν ὑπεγγύων προσόδων

μέχρι τοῦ ἔτους 1903 τὸ πολὺ, πρὸς κάλυψιν τῶν τυχόν ἐλλειμμάτων τοῦ 1898 καὶ τῶν ἐπομένων ἐτῶν.

κατατεθειμένων παρ' αὐτῇ διὰ λογαριασμὸν τῆς Διεθνοῦς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ τροπὴ εἰς συνάλλαγμα τῶν ἀναγκαιούντων ποσῶν, καὶ ἡ ὑπηρεσία γενικῶς τῶν ἐθνικῶν δανείων, θὰ διεξήγοντο ἐφεξῆς ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

Τὰ σπουδαιότερα ὅμως ἀποτελέσματα διὰ τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν, τὰ προκύψαντα ἐκ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ Διεθνοῦς Ἑλέγχου καὶ τῶν ἐπακολουθησάντων νόμων, Βασιλικῶν Διαταγμάτων καὶ συμβάσεων, συνίστανται εἰς τὴν διὰ τοῦ διακανονισμοῦ τοῦ Δημοσίου Χρέους ἐπελθοῦσαν βελτίωσιν καὶ ἐξυγίανσιν τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς Τραπεζῆς. Εἶναι τοῦτο ἐκ τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰδρύματος, καθόσον μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας ἀπολύτου ἐξαρτήσεως ἀπὸ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους περιπετειῶν, ἡδυνήθη νὰ ἐδραιωθῇ ἐπὶ στερεωτέρων βάσεων καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν κυριωτάτην αὐτοῦ ἀποστολήν, τὴν ἐνίσχυσιν τοῦτέστι τῆς οἰκονομικῆς τῆς χώρας ἀναπτύξεως καὶ προόδου. Τοιαύτη ὑπῆρξεν, ἐν συντόμῳ, ἡ δρᾶσις τοῦ Στ. Στρέϊτ ὡς Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Τῆς εἰδικῶς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἐντολῆς ληξάσης, ἀπεχώρησε τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1898 καὶ ἀνέλαθεν ἐκ νέου τὴν Διοίκησιν τῆς Τραπεζῆς.

* * *

Ἀπὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ Στ. Στρέϊτ εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Τραπεζῆς μέχρι τῆς ἀποχωρήσεως αὐτοῦ — ὀλίγον πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, — ἐκτείνεται μακρὰ περίοδος εἰρηνικῆ καὶ ὁμαλῆ, ἀπηλλαγμένη τοῦλάχιστον τῶν ἐξωτερικῶν περιπλοκῶν, διαρκούσης τῆς ὁποίας ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα βαθμιαίως ἡνδρώθη, ἐδόθη δὲ ἡ εὐκαιρία νὰ γίνωσι καταφανῇ τὰ ἐνεργητικὰ ἀποτελέσματα τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τοῦ Ἰδρύματος κατόπιν τῶν μνησθεισῶν διαρρυθμίσεων.

Ὡς ἀξιολογώτερα γεγονότα, ἐπακολουθήσαντα σχεδὸν εὐθὺς ἀμέσως τ' ἀνωτέρα ἐκτεθέντα, καὶ μὲ τὰ ὁποῖα κλείει ὁ 19ος αἰὼν, δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν: πρῶτον, τὴν τροπὴν τοῦ λαχειοφόρου δανείου τῆς Τραπεζῆς, συνομολογηθέντος τῷ 1880 ὑπὸ δυσμενεῖς ὅρους, τοὺς ὁποίους καθίστα ἀκόμη βαρυτέρους ἡ ὑπερτίμησις τοῦ συναλλάγματος. Ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς τροπῆς τοῦ δανείου τούτου ἐλήφθη ἐν τῇ συνεδρίᾳ τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς

Τραπεζῆς τῆς 24 Μαΐου 1899, ἡ δὲ σχετικὴ διαδικασία τῆς δημοσιεύσεως ἐπηκολούθησεν εὐθὺς ἐντὸς τοῦ ἐπομένου μηνός. Οἱ κυριώτεροι ὅροι τῆς τροπῆς συνίσταντο εἰς ὑποβιβασμὸν τοῦ τόκου ἀπὸ 4 % εἰς 3 %, προστιθεμένης εἰς ἀντάλλαγμα μιᾶς ἐπὶ πλέον ἐτησίας κληρώσεως ὁμολογιῶν μετὰ λαχνοῦ.

Σπουδαιότερον, τοῦ ἀνωτέρου, γεγονὸς διὰ τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ὑπῆρξεν ἡ συγχώνευσις ἐν αὐτῇ τῆς Προνομιοῦχου Τραπεζῆς Ἡπειροθεσσαλίας. Ἡ Τράπεζα αὕτη δὲν εἶχε κατορθώσῃ, παρ' ὅτι ἐκέκτητο ἐκδοτικὸν προνόμιον, ν' ἀνιᾶ-ποκριθῇ πλήρως εἰς τὸν προορισμὸν της, ἡ δὲ δρᾶσις της ὑπῆρξε περιωρισμένη. Μετὰ δὲ τὴν εἰσβολὴν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, κατόπιν τῆς ἥττης τοῦ 1897, συνεπεία τῆς ὁποίας ὑπέστη πλείστας ζημίας, καὶ τὸν ἐπακολουθήσαντα θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Ἀνδρέου Συγγροῦ, ἐξέλειπε πᾶσα ἐλπίς ἀναζωογονήσεώς της, δι' ὃ καὶ προεκρίθη ἡ συγχώνευσίς της εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν. Ἡ συγχώνευσις ἐπραγματοποιήθη διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος τῆς 22 Δεκεμβρίου 1899, περιελθόντος συγχρόνως εἰς αὐτὴν τοῦ προνομίου ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων, ὅπερ ἐκέκτητο ἡ Τράπεζα Ἡπειροθεσσαλίας διὰ ποσὸν 6 ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ἐκδοτικὸν προνόμιον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ηὐξήθη ἀπὸ 60 εἰς 66 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς συνετελέσθη ἐντὸς τοῦ 1899 καὶ ἕτερον ἀξιομνημόνευτον γεγονὸς: ἡ ἱδρυσις τῆς Τραπεζῆς Κρήτης, κεκτημένης καὶ ταύτης ἐκδοτικοῦ προνομίου.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς Τραπεζῆς Κρήτης συμμετέσχε ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα διὰ ποσὸν 1 ἑκατομμυρίου φράγκων χρυσῶν (ἀπόφασις Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν μετόχων τῆς 18 Δεκεμβρίου 1899).

Ὁ Ἰωάννης Βαλαωρίτης, συνοψίζων τὴν μετὰ τὸ 1898 ὁρᾶσιν τοῦ Στεφάνου Στρέϊτ ἐν τῇ Τραπεζῇ, ἔλεγε τὰ ἐξῆς ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως τῶν Μετόχων τῆς 20 Ἰανουαρίου 1911 κληθείσης ἐκτάκτως διὰ ν' ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῆς διὰ λόγους ὑγείας ὑποβληθείσης παραιτήσεώς του ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ Διοικητοῦ:

«Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1898 ἀναλαθὼν οὗτος αὖθις τὴν Διοίκησιν τῆς Τραπεζῆς — εἶπεν ὁ Βαλαωρίτης — ὁ Στέφανος Στρέϊτ ὁδηγεῖ πλέεον τὸ Ἰδρυμα ἡμῶν ἀπὸ ἐπιτυχίας εἰς ἐπι-

τυχίαν, ἀρκεῖ δὲ ἀπλῇ ἀπαρίθμησις, ὅπως δώσῃ εἰς ὑμᾶς ἀκριβῆ τοῦτου εἰκόνα:

«Τροπὴ τοῦ λαχειοφόρου δανείου καὶ ἀντίστοιχος ἐλάττωσις τοῦ τόκου τῶν ἐνυποθήκων δανείων, συγχώνευσις τῆς Τραπεζῆς Ἑπειροθεσσαλίας, συνομολόγησις τοῦ Ἑθνικοῦ Δανείου Πύργου — Μελιγαλᾶ, ἀνέγερσις τοῦ Καταστήματος τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, ἱδρυσις τῆς Τραπεζῆς Κρήτης. Δάνειον πρὸς τὴν Κυθέρνησιν πρὸς ἀγοράν τῶν Στεφανοθικείων κτημάτων, ἐορτασμὸς τῆς ἐξηκονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, ἀνανέωσις τοῦ προνομίου τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς καὶ συντέλεσις τῆς ἐνότητος τοῦ ἐκδοτικοῦ δικαιώματος, ἱδρυσις τῆς Τραπεζῆς Ἀνατολῆς. Δάνειον τῶν 20 ἑκατομμυρίων. Θεσσαλικὸν Γεωργικὸν Δάνειον τῶν 10 καὶ 5 ἑκατομμυρίων πρὸς ἐγκατάστασιν προσφύγων, ἱδρυσις τῆς Νέας Ἑταιρείας Διώρυγος Κορίνθου, ἱδρυσις τῆς Ἑταιρείας Γενικῶν Ἀποθηκῶν, μελέτη πρὸς μεταγωγὴν τῶν ὑδάτων Στυμφαλίας καὶ κατασκευὴν ὑπονόμων εἰς τὰς πόλεις Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, μελέτη πρὸς ἐκτέλεσιν ὑδραυλικῶν ἔργων ἐν Θεσσαλίᾳ.

«Τέλος ἡ Τράπεζα ἐν γένει ἐβοήθει πᾶσαν γενομένην κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐν τῇ χώρᾳ νέαν ἐπιχείρησιν, ἐλάμβανε δὲ ἀνὰ χεῖρας τὴν ἐργασίαν τοῦ συναλλάγματος, καθ' ὃ ἐπεβάλλετο αὐτῇ ἐκ τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς καθῆκον, πάντες δὲ γνωρίζουσι ποία ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τούτου εὐεργετικὴ ἐπίδρασις.

«Ἐκτὸς πάντων τούτων, εἶναι γνωστὴ ἡ εἰς πλείιστα εὐαγῇ ἰδρύματα φιλάνθρωπος δρᾶσις τοῦ ἡμετέρου Διοικητοῦ, ὡς καὶ τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἐπιτροπὴ, σπουδαῖον φιλάνθρωπικὸν ἢ ἐθνικὸν σκοπὸν ἔχουσα, εἰς ἣν νὰ μὴ ἐθεώρησε καθῆκον αὐτοῦ νὰ συμμετάσχῃ, οὐ μόνον ὡς ἄτομον, ἀλλὰ καὶ ὡς Διοικητὴς μετὰ τῆς πυρετώδους ἐκείνης ἀφοσιώσεως, ἥτις τὸν διέκρινε πάντοτε.

«Ἐνῶ δὲ πάντα τὰ ἀνωτέρω συνετελοῦντο, ἠῤῥξανον συνάμα καταπληκτικῶς αἱ ἐν τῷ Ἑνεργητικῷ καὶ Παθητικῷ τακτικαὶ ἐργασίαι τῆς Τραπεζῆς.

«Οὕτω ὁ διαθέσιμος χρυσὸς ἐν τῷ Ταμείῳ καὶ τῷ ἑξωτερικῷ ἀπὸ 14 ἠῤῥξανεν εἰς πλεόν τῶν 70 ἑκατομμυρίων, αἱ προεξοφλήσεις ἠῤῥξανον κατὰ 11 ἑκατομμύρια, τὰ δάνεια καὶ οἱ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρεωγράφων κατὰ 13½ ἑκατομμύρια, τὰ δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων κατὰ 7

ἐκατομμύρια, τὰ δάνεια ἐπὶ ὑποθήκῃ κατὰ 30 ἐκατομμύρια, τὰ δάνεια εἰς νομικά πρόσωπα κατὰ πλεόν τῶν 20 ἐκατομμυρίων, αἱ χορηγήσεις εἰς γεωργοὺς καὶ κτηματίας κατὰ 13 ἐκατομμύρια, ἡ συμμετοχὴ εἰς Ἑταιρείας κατὰ $5\frac{1}{2}$ ἐκατομμύρια, αἱ ἐν ὄψει καταθέσεις κατὰ 20 ἐκατομμύρια περίπου, μὴ συνυπολογιζομένων τῶν πλείστων τῶν τοῦ Κράτους καὶ τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς καταθέσεων, αἱ ἔντοκοι παρ' ἡμῖν καταθέσεις, περιλαμβανομένων τῶν δύο λαχειοφόρων δανείων, ἠΰξανον κατὰ πλεόν τῶν 70 ἐκατομμυρίων, αἱ δὲ καταθέσεις τοῦ Ταμιευτηρίου κατὰ πλεόν τῶν $15\frac{1}{2}$ ἐκατομμυρίων».

* * *

Εἶδομεν ἄνωτέρω ὅτι ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Διεθνοῦς Ἑλέγχου συνεπήγετο ὠρισμένα ὠφελήματα διὰ τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν. Ἐξετάσωμεν ἤδη πῶς διεμορφώθη κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔτη ἡ γενικὴ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς χώρας, ἡ ὁποία ἰσχυρῶς ἐπηρεάζετο ἔκτοτε, ἰδίως κατὰ τὰς δημοσιονομικὰς καὶ νομισματικὰς λειτουργίας αὐτῆς, ὑπὸ τοῦ διὰ τοῦ ἐλέγχου ἐπιβληθέντος συστήματος.

Ἐν πρώτοις δέον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι μετὰ τὴν εἰρήνευσιν ἡ Ἑλληνικὴ οἰκονομία ἐπανεῦρε ταχέως τὸν κανονικὸν αὐτῆς ρυθμὸν καὶ ἠδυνήθη, ὑποβοηθουμένη ἀπὸ τὰς εὐνοϊκῶς ἐξελισσομένας γενικὰς συνθήκας, νὰ ἐπιτελέσῃ συνεχῆ βήματα προόδου. Τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν τῆς χώρας ἐνεφάνιζεν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αἰσθητὴν καλλιτέρευσιν, ἐνισχυόμενον κατὰ τὸ ἐνεργητικὸν αὐτοῦ ἀπὸ τὰ συνεχῶς αὐξάνοντα κέρδη τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, καὶ τὰς χρηματικὰς ἀποστολάς τῶν ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ μεταναστῶν.

Ἐκ παραλλήλου καὶ τὰ οἰκονομικά τοῦ Κράτους ἐβελτιοῦντο οὐσιωδῶς, καθόσον αἱ χρήσεις ἔπαυσαν βαθμηδὸν παρουσιάζουσαι ἐλλείμματα, ἀπὸ τινος δὲ κατέλειπον καὶ πλεονάσματα.

Ἡ βελτίωσις τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους συνετέλεσεν εἰς τὴν βαθμιαίαν ἀποκατάστασιν ἀξιολόγου πρὸς αὐτὸ ἐμπιστοσύνης, τῆς ὁποίας σημαντικὴν ἔνδειξιν παρέχει ἡ ἐπιτυχία μεθ' ἧς ἐστέφθησαν αἱ μεταγενεστέρως γενόμεναι ἐκδόσεις διαφόρων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν δανείων. Ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1910 ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις προέβη εἰς τὴν

συνομολόγησιν τῶν κάτωθι δανείων, συμμετεχούσης καὶ ὑποβοηθούσης τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἰς τὴν ἔκδοσιν.

— Δάνειον 5 % τοῦ 1900 ἐκ δραχμῶν 11.750.000 διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου Πύργου — Μελιγαλᾶ. Τὸ δάνειον ἀνελήφθη ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς διὰ τῆς συμβάσεως ἀπὸ 19 Μαρτίου 1900.

— Δάνειον 4 % τοῦ 1902 ἐκ φράγκων 43.750 τῶν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων.

— Δάνειον 1 % τοῦ 1906 ἐκ δραχμῶν 18.000.000 πρὸς ἐξόφλησιν ἀπαιτήσεων τῶν ναυτικῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρρῶν.

— Δάνειον 5 % τοῦ 1907 ἐκ φράγκων χρυσῶν 20.000.000 πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Ταμείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Εἶναι τὸ πρῶτον δάνειον, τὸ ὁποῖον συνήφθη ἄνευ τῆς μεσολαθήσεως καὶ ἐπομένως ἄνευ τῆς ἐγγυήσεως τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς. Συνομολογηθὲν μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἐτοποθετήθη ὑπ' αὐτῆς σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

— Δάνειον 5 % τοῦ 1907. Θεσσαλικὸν γεωργικὸν δάνειον ἐκδοθὲν εἰς δύο τμήματα. Εἰς τὸ α' τμήμα, ἐκ 10.000.000 δραχμῶν ἐκδοθὲν τῷ 1907, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα μετέσχε κατὰ 6½ ἑκατομμύρια· εἰς τὸ β' τμήμα, ἐκ 5.000.000 ἐκδοθὲν τῷ 1909, ἡ Ἐθνικὴ μετέσχε κατὰ 3 ἑκατομμύρια. Τὸ ὑπόλοιπον ἀνέλαβον αἱ Τράπεζαι Ἰονικῆ, Ἀθηνῶν καὶ Ἀνατολῆς.

* * *

Ἀπὸ νομισματικῆς ἀπόψεως, ἐπισκοπούμενη ἡ ἀπὸ τοῦ 1900 καὶ ἐντεῦθεν περίοδος, παρέχει τὴν εἰκόνα ὅτι τελεῖ ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς ἀσκήσεως πολιτικῆς συνεχοῦς ἀντιπληθωρισμοῦ, συνεπεία τῆς ἐτησίας καταβολῆς ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ποσοῦ δραχμῶν 2 ἑκατομμυρίων πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν. Τὸν ἀντιπληθωρισμὸν καθίστα ἀκόμη περισσότερον αἰσθητὸν ἡ συνεχὴς οἰκονομικὴ πρόοδος τῆς χώρας, τὰς αὐξανούσας κυκλοφοριακὰς ἀνάγκας τῆς ὁποίας μερικῶς μόνον ἦτο δυνατόν νὰ ἱκανοποιηῖ ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, μὴ δυναμένη νὰ ὑπερβῇ τὸ τεταγμένον ἀνώτατον ὄριον ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων διὰ λογαριασμὸν τῆς (66 ἑκατομμύρια). Τὸ maximum τῆς κυκλοφορίας διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος ἀνῆλθε τῷ 1907 εἰς 63.800.000, τῷ 1908 εἰς 61.000.000, τῷ 1909 εἰς 64.000.000.

Ἡ κυκλοφοριακὴ αὕτη στενότης, ἐκ παραλλήλου μετὰ τῆς βελτιώσεως τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τῆς χώρας, ἔσχεν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ νομίσματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ ἀξίας. Οὕτω ἡ συναλλαγματικὴ ἀξία τῆς δραχμῆς ἔβαινε βαθμιαίως ἀνατιμωμένη ἀπὸ τοῦ 1901 μέχρι τοῦ 1910, ὅποτε ἔφθασε τὴν τιμὴν τοῦ ἀρτίου, κυμαινομένη ἔστιν ὅτε καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ¹.

Παρὰ τὸ εὐοίωνον ὅμως γεγονὸς τῆς βελτιώσεως τῆς ἐξωτερικῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς, ἐξηκολούθει νὰ ὑφίσταται λανθάνουσα καὶ παρατεταμένη οἰκονομικὴ κρίσις, ὀφειλομένη εἰς τὸν ἐνεργούμενον ἀντιπληθωρισμόν.

Ἡ ὑποτίμησις ἐξ ἄλλου τοῦ συναλλάγματος δὲν συνετελεῖτο ὁμαλῶς, ἀλλὰ μετὰ διακυμάνσεων πολλάκις ἰσχυρῶν, ὀφειλομένων εἰς τὴν παρεμβαίνουσαν κερδοσκοπίαν, διακυμάνσεων, αἱ ὁποῖαι προεκάλουν μεγάλην διαταραχὴν εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας.

Σοβαρώτατον ὅθεν ἠγείρετο διὰ τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν καὶ τὸ Κράτος τὸ ἐκ τῆς ἀσταθείας τοῦ νομισματικοῦ παράγοντος καὶ τοῦ ἀναγκαστικοῦ ἀντιπληθωρισμοῦ πρόβλημα.

Τὸ πρόβλημα δὲ τοῦτο ἐτίθετο καὶ ὑπὸ ἄλλην ὄψιν. Ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα, μὴ δυναμένη ν' αὐξήσῃ τὸ ποσὸν τῶν διὰ λογαριασμόν της κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων, ἤμποδίζετο νὰ προβῇ εἰς ἀγορὰν μεγάλων ποσοτήτων ἐκ τοῦ προσφερομένου συναλλάγματος, ἀναγκαιοῦντος αὐτῇ τόσον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐξωτερικῶν χρεῶν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν τρεχουσῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκονομίας. Ἡ ρύθμισις ἐπομένως τοῦ συναλλάγματος, ἐξέφευγεν ἀπὸ τῆς Τραπεζῆς πρὸς τὴν χρηματιστηριακὴν ἀγορὰν, ἐξ οὗ καὶ ἰσχυραὶ συναλλαγματικαὶ διακυμάνσεις.

Καὶ τὴν τελευταίαν μὲν ταύτην δυσχέρειαν ἀντεμετώπισεν ἡ Τράπεζα ἔν τινι μέτρῳ, ἀκολουθήσασα ἀπὸ τοῦ 1902 τὴν πολιτικὴν τῆς προσελκύσεως μακροπροθέσμων καταθέσεων εἰς ξένον συνάλλαγμα καὶ χρυσόν, δι' ὧν σημαντικῶς ηὐξήθη

¹ Τιμὴ συναλλάγματος ἐπὶ Παρισίων:

1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910
165 3/4	162 1/2	156 1/2	137 7/8	123 1/8	110	108 3/4	108 1/8	103	100
							1910 { α' ἑξαμηνίας 100 1/8 β' 99 7/8		

ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος τὸ συναλλαγματικὸν τῆς ἀπόθεμα· τὸ μέτρον ὅμως αὐτὸ δὲν ἦτο ἐπαρκὲς ἵνα δοθῇ ριζικὴ λύσις εἰς τὸ ὅλον νομισματικὸν πρόβλημα τῆς χώρας.

Αἱ περιγραφεῖσαι ἀνωτέρω συνθῆκαι ὠδήγησαν εἰς σοβαρώτερας σκέψεις, αἵτινες κατέληξαν εἰς οὐσιώδη μεταρρυθμίσιν τοῦ ἰσχύοντος παλαιοῦ νομισματικοῦ καθεστῶτος. Ἡ νομισματικὴ μεταρρυθμῖσις ἐπραγματοποιήθη διὰ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ νόμου τῆς 14 Σεπτεμβρίου 1910 (ΓΧΜΒ), νόμου, σημειώσαντος ἓνα ἐκ τῶν σημαντικωτέρων σταθμῶν τῆς νομισματικῆς ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Διὰ τοῦ νόμου τούτου ἐτερματίσθη ἡ συναλλαγματικὴ πολιτικὴ τοῦ ἀντιπληθωρισμοῦ, ἡ ἄγουσα εἰς τὴν κυκλοφοριακὴν στενότητα, ἐδόθη δὲ εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας νομισματικὸν σύστημα ἐλαστικόν, ὀπλίζον τὸ ἐκδοτικὸν ἴδρυμα μὲ τὴν δύναμιν τῆς ρυθμίσεως τῶν συναλλαγματικῶν περιστάσεων. Διὰ τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ νόμου, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει τὴν βάσιν τοῦ ὅλου συστήματος, ὠρίσθη ὅτι ἐπετρέπετο εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἢ δι' ἴδιον λογαριασμὸν ἑκδοσις τραπεζικῶν γραμματίων πέραν τοῦ ποσοῦ, ὅπερ ἐδικαιούτο νὰ ἐκδίδῃ κατὰ τοὺς ἰσχύοντας νόμους καὶ συμβάσεις, ἐπὶ τῷ εἰδικῷ σκοπῷ τῆς ἀγορᾶς χρυσοῦ καὶ συναλλάγματος κατ' ἀνώτατον ὅριον εἰς τὸ ἄρτιον, τῆς Τραπεζῆς ὑποχρεουμένης νὰ πωλῇ τὸν ἀγορασθέντα χρυσὸν καὶ συνάλλαγμα μέχρις ἐξαντλήσεως αὐτῶν, τὸν μὲν χρυσὸν εἰς τὸ ἄρτιον πλέον 1 %, τὸ δὲ συνάλλαγμα πρὸς 100 καὶ 50 ἑκατοστὰ τοῦ λεπτοῦ τὸ ἐπὶ Παρισίων φράγκον, ἀναλόγως δὲ ἐπὶ τῇ ἰσοτιμίᾳ τὸ ἐπὶ τῶν ἄλλων χωρῶν συνάλλαγμα. Ἀνώτατον ὅριον ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων ὠρίσθη τὸ ποσὸν τῶν 10 ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Ἡ Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ, παρὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ Διεθνoῦς Ἐλέγχου νόμου, ἀπεδέχθη τὴν καθιέρωσιν τοῦ συστήματος τοῦ νόμου ΓΧΜΒ, συμφωνήσασα ὅτι ἤθελε συντελέσῃ εἰς τὴν σταθερότητα τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος.

Ὡς πλεονέκτημα οὐσιῶδες τοῦ νέου νόμου ἐθεωρήθη ἡ δυνατότης, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη διὰ τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν, ὅπως διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως τοῦ ξένου συναλλάγματος ἐπεμβαίνη ρυθμιστικῶς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐξασφαλίζῃ οὕτω τὴν ἰσοτιμίαν τῆς δραχμῆς ἔναντι τῶν ξένων νομισμάτων, χωρὶς νὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ ἀρθῇ ἡ ἀναγκαστικὴ

κυκλοφορία καὶ νὰ εἰσαχθῇ σύστημα χρυσοῦ νομισματικοῦ κανόνος¹.

Περατοῦντες τὴν παροῦσαν ἐπισκόπησιν δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν νὰ μνημονεύσωμεν καὶ ἕτερα τινὰ σπουδαῖα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς γεγονότα, λαβόντα χώραν ἐντὸς τῆς ὑπὸ κρίσιν περιόδου.

Μεταξὺ αὐτῶν σπουδαίαν θέσιν κατέχει ἡ ἐν ἔτει 1903 συνημολογηθεῖσα σύμβασις μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου καὶ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, κυρωθεῖσα διὰ τοῦ νόμου ΒΩΞ' ἀπὸ 17 Μαρτίου 1903. Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης παρετάθη τὸ ἐκδοτικὸν προνόμιον τῆς Τραπεζῆς ἐπὶ 14 ἔτη ἤτοι ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1916 — ὅποτε θὰ ἔληγε τοῦτο — μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1930. Ἐπίσης παρεχωρήθη ἐπέκτασις τοῦ προνομίου τῆς Τραπεζῆς καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ τέως Ἰονίου Κράτους ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1920, ὅτε θὰ ἔληγε τὸ προνόμιον τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1930. Καθιερώθη τοιουτοτρόπως ἐνιαία κυκλοφορία τραπεζογραμμάτων ἀπὸ τοῦ 1920.

Ἀκολουθῶς τὸ ἔτος 1903 ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα προέβη εἰς ἔκδοσιν λαχειοφόρου δανείου 25.500.000 δραχμῶν πρὸς 2 ½ %, ἐκ τοῦ κεφαλαίου τοῦ ὁποίου διέθεσεν ἐντὸς τοῦ ἔτους ὁμολογίας ὀνομαστικῆς ἀξίας 18.660.000 δραχμῶν. Τὸ δάνειον τοῦτο ἐξεδόθη πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐνισχύσεως τῆς κτηματικῆς πίστεως.

Ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἱδρυσις τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς ἐγένετο τῇ συμπράξει τῆς Nationalbank für Deutschland. Εἰς τὸ ἐκ 10 ἑκατομμυρίων φράγκων χρυσῶν κεφάλαιον τῆς νέας Τραπεζῆς συμμετέσχεν ἡ Ἑθνικὴ κατὰ τὸ ποσὸν τῶν 5 ἑκατομμυρίων φράγκων χρυσῶν.

Πολὺ ἀργότερον, τῷ 1910, μετέσχε κατὰ ποσοστὸν 20 %

¹ Ἐκ τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὰ νομισματικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄλλοι μὲν ἐχαρακτήρισαν τὸ εἰσαχθὲν σύστημα ὡς λίαν πρωτότυπον, πλεονεκτικὸν καὶ προσφέρον λύσιν ἀποφασιστικὴν τοῦ νομισματικοῦ προβλήματος (Δαμίρης) ἄλλοι δὲ ἀντιθέτως ἠμφισβήτησαν τόσον τὴν πρωτοτυπίαν του, ὅσον καὶ τὴν ἀξιουμένην ἀποτελεσματικότητά του θεωροῦντες αὐτὸ ἑστερημένον ἐλαστικότητος ἀναλόγου πρὸς τὴν τοῦ συστήματος τοῦ χρυσοῦ κανόνος (Ζολώτας). Πάντως ὅλοι ἀναγνωρίζουν τὴν καταλληλότητα καὶ ἐπάρκειαν ἐν σχέσει πρὸς τὰς τότε συνθήκας.

Παρακάμπτωμεν τὴν θεωρητικὴν συζήτησιν νομίζοντες ὅτι ἐκφεύγει τῶν ὁρίων τοῦ παρόντος.

εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν γενομένην προκαταβολὴν ἐκ φράγκων 40.000.000, ἔναντι τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου ΓΧΜΒ προβλεπομένου δανείου τῶν 150.000.000 φράγκων. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1910 ἐξεδόθησαν εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν αἱ ἀντιπροσωπεύουσαι τὴν προκαταβολὴν ὁμολογίαι, τῆς ἐκδόσεως στεφθείσης ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας.

* * *

Ὁ Στέφανος Στρέϊτ ἀπεχώρησεν ἐκ τῆς Διοικήσεως τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1911. Ἡ παραίτησις αὐτοῦ ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ συγκληθείσης Ἐκτάκτου Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν μετόχων τῆς 20 Ἰανουαρίου 1911, ἡ ὁποία, τιμῆς ἕνεκεν, προτάσει τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς Τραπέζης, ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἐπίτιμον ισόβιον Διοικητὴν.

Διοικήσας ἐπὶ δεκατέσσαρα ἔτη τὸ πρῶτον πιστωτικὸν Ἰδρυμα τῆς χώρας ηὐτύχησε νὰ ἴδῃ τὸ ἔργον τοῦ ὁλοκληρουμένου. Ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα ἐκραταιώθη εἰς τὰς ἡμέρας του καὶ προπαρεσκευάσθη διὰ νὰ προσφέρῃ ἐξ ἴσου μεγάλας ὑπηρεσίας πρὸς τὸ Ἕθνος κατὰ τὰς ἐνδόξους σελίδας τῆς ἱστορίας του, αἵτινες ἔμελλον νὰ γραφοῦν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπακολουθησάντων Βαλκανικῶν πολέμων καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους *.

Ἀθῆναι Δεκέμβριος 1938

Ε. Ι. ΤΣΟΥΔΕΡΟΣ

* Βοηθήματα: Α. Ἀνδρεάδης «Μαθήματα Δημοσίας Οἰκονομίας» (σελ. 305 καὶ ἐπ.). Ἰ. Βαλαωρίτης «Ἱστορία Ἑθνικῆς Τραπέζης» (σελ. 115—201) — «Οἰκονομικὴ Ἑλλάς» Περιοδικὸν τεῦχος 3 τῆς 22 Ἰανουαρίου 1911 (ἔνθα λόγος Βαλαωρίτου) — «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα» Τόμος 22ος, σελὶς 446. — Ε. Τσουδεροῦ «Le relèvement Économique de la Grèce» (Κεφ. περὶ Διεθνoῦς ἐλέγχου) — Πρακτικὰ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης Ἑλλάδος 10ης Δεκεμβρίου 1910 καὶ 17ης Ἰανουαρίου 1911. — Πρακτικὰ Γενικῆς Συνελεύσεως Μετόχων τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου 1911.